

Наукове зростання педагогів (Naukowe wzrastanie pedagogów)

Професійна діяльність педагога – одна з найскладніших і найвідповідальніших у системі «людина – людина». Адже вона спрямована на виконання завдання загальнодержавного і світового значення – формування особистості Людини, її готовності до створення своєї родини, активної участі у суспільному житті, творчої самореалізації на різних життєвих етапах, розвитку Я-концепції. Зрозуміло, що це потребує навчання впродовж життя, завдяки якому неперервно здійснюється самоактуалізація, саморозвиток, самовдосконалення Особистості.

На початку ХХІ століття набувають особливого значення проблеми особистості, її духовного і професійного зростання, особистості як «системи систем» з властивою їй психологічною структурою якостей (за Г. Костюком), морально-духовних цінностей особистості як основи людиноцентризму (за В. Кременем), закономірностей побудови особистості та особливостей її творчої діяльності (за І. Зязюном), а також професійної і психологічної культури особистості (за Г. Баллом) та ін. Усвідомленню невичерпності, глибини і прогностичності цих та інших філософсько-психологічних і педагогічних проблем, на нашу думку, сприяє унікальна праця українського вченого-психолога В. Рибалки з проблем теорії особистості¹. Цим вченим представлено результати багатолітнього вивчення, систематизації або реконструкції у вигляді теорій, концептуальних поглядів на особистість філософів, психологів і педагогів ХІХ, ХХ і ХХІ століть. Це здійснено на основі вивчення праць 80 українських вчених, індивідуальний і сукупний доробок яких вплинув на формування незаперечного інтелектуального скарбу для сьогодення і сучасності. Звернемося лише до одного із 48 розділів цього унікального філософсько-психологічного видання – «Теорія особистості у філософії, психології і педагогіці в педагогіці Істини, Добра, Творчості, Свободи і Культури в працях І. А. Зязюна».

Педагогічну працю цей видатний вчений вважає особливим видом висококваліфікованої розумової і практичної діяльності, творчого, неповторного характеру, в якій поєднуються наука і мистецтво. Ця праця є свідомою, доцільною діяльністю, спрямованою на навчання, виховання і розвиток суб'єкта навчання, формування в кожній особистості професійних знань, активної життєвої позиції, громадянськості тощо. Нові завдання, що постали в умовах

¹ Рибалка В.В., *Теорії особистості в українській філософії, психології та педагогіці* : Посібник. - Житомир : Изд-во ЖГУ ім. І. Франко, 2015. – 872 с.

глобалізаційних та інтеграційних процесів, вимагають професійної підготовки не просто педагога, педагога-майстра, який «має добре орієнтуватися в багатьох педагогічних технологіях, мати свою думку й уміти захищати її, правильно оцінювати свої можливості, бути підготовленим до прийняття відповідальних рішень...»². У підготовці такого педагога, якого відчував своїм розумом і серцем і якого високо поцінував академік Іван Андрійович Зязюн, важливу роль відіграє його участь у науково-дослідній роботі під час навчання в інститутах та університетах, а також на різних етапах подальшої професійної діяльності.

Як відомо, на формування педагога-науковця, якому притаманні необхідні дослідницькі якості, впливає багато чинників. Серед них назвемо ключові. **Перший** – глибока мотивація, внутрішнє прагнення, особисте бажання вивчати нове, експериментувати, прогнозувати, розробляти рекомендації, тобто бути в постійних інноваційних пошуках. Йдеться про Я-концепцію учасника новаторського процесу, яка помітно впливає на формування світу високих професійних мрій. А цей світ, за Т. Новацьким, створює особисте потужне енергетичне поле, в якому постійно відбуваються енергетичні процеси. Отой особливий світ мрій, про який розповідав Нестор польських педагогів на конференції в Цехоцінку, що присвячувалася 95-ій річниці від дня його народження, впливає на розвиток особистості, її духовне, морально-етичне і професійне збагачення. Він зміцнює позитивні енергетичні процеси в організмі, додає сили й радості від творення добра... Такі почуття і роздуми викликало в мене кожне спілкування з Т. Новацьким й особливо тоді, коли я дістала від нього надзвичайно цінний подарунок – книгу «Światmarzeń», яка була перекладена з польської мови на українську і видана в Україні.

Другий чинник – це наукове середовище, в якому панує дух творчості, радості спілкування, що взаємозбагачує кожного учасника цього процесу. Це те особливе середовище педагогів, яким притаманний творчий неспокій, бажання творити, самому підніматися на нові сходи творення й пошуків нового й допомагати іншим. У такому середовищі, де панує дух новаторства, панує бажання викласти авторські ідеї, концепції, почути критичні зауваження і доброзичливі побажання. А згодом – через рік-два – можна і самому побачити і переконатися в їхній результативності.

Безумовно, є чимало й інших чинників. Та мені хочеться назвати ще один -особливо важливу роль лідера – науковця, до якого від самого Бога приходять ідеї створення такого особливого наукового кола або, скажімо інакше, об'єднання тих, хто прагне самонавчання, саморозвитку, самотворення і творчого самопіднесення в науковій співдружності однодумців.

Саме такі роздуми та й багато інших виникають у мене, коли я згадую про Загальнопольський дослідницький семінар, автором ідеї якого, ініціатором заснування і реальним організатором є доктор хабілітований професор Францішек

² Зязюн І. А. Наука і мистецтво педагогічної дії // Kształceniezawodowe : pedagogikai psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія. Польсько-український / Українсько-польський щорічник. За ред.Г. Лєвовицького, І. Зязюна, І. Більш, Н. Нічкало. - Ченстохова – Київ, 2001. -Випуск 3.-С. 357–280.

Шльосек, Голова наукового товариства «Польща - Україна», іноземний член НАПН України. 2015 рік - ювілейний в історії цього незвичайного наукового об'єднання. Тут органічно поєдналися два ювілеї: 25 зібрання Загальнопольського дослідницького семінару та його 15 річниця.

Коли я вперше потрапила на Загальнопольський дослідницький семінар у Зуберці (Словаччина), мене охопив дух доброго здивування, захоплення, радості від того, що можна так мудро організовувати цю справу на загальнонаціональному рівні.

Що мене особливо вражало і продовжує вражати на кожному методологічному семінарі чи в словацькому Зуберці, чи у польському Устроні?

По-перше, методологічна цілеспрямованість, проблемність, наукова сміливість і дискусійність, що потребує критичного мислення. Це дозволяє до аналізу кожної актуальної і навіть гострої проблеми підходити не стереотипно, не формально, а сфокусовувати увагу під час її обговорення саме на тих складних аспектах, котрі молоді дослідники «обходять», оскільки не повною мірою усвідомлюють її методологічну сутність.

Наведемо тематику лише окремих дослідницьких семінарів: «Загальні проблеми гуманістичних досліджень», «Експеримент і спостереження в педагогічних дослідженнях», «Дослідницька проба та її добір», «Аналіз та інтерпретація висновків з особистих досліджень», «Теоретичне обґрунтування педагогічних досліджень», «Професія вчителя як предмет дослідження», «Дискурс і критика у науковому розвитку», «Методологічні засади педагогічних досліджень», «Теоретичний та емпіричний аналіз у широкому методологічному контексті», «Компаративістичні дослідження: методологічні засади і порівняльний аналіз», «Традиція і нове розуміння якісних досліджень», «Якісні дослідження в широкому освітньому контексті» та інші. Наведений перелік є свідченням креативності й спрямування на використання широкої палітри сучасних дослідницьких методів у наукових пошуках з різних проблем виховання і освіти різних категорій населення, неперервної освіти - освіти впродовж життя, професієзнавства, педагогіки праці, андрагогіки, педевтології, порівняльної педагогіки та інших³.

В чому полягає особлива цінність запропонованих концептуальних підходів? Прагнення допомогти педагогам усвідомити функції різних дослідницьких методів на специфіку їх використання у процесі наукового пошуку. Учасники семінару професора Ф. Шльосека мають можливість

³ *Badanie – Dojrzwowanie – Rozwój (na drodze do doktoratu)* / pod. red. Kazimierza M. Czarneckiego i Franciszka Szloska // Radom – Piotrków Trybunalski, 2002. – Biblioteka Pedagogiki Pracy. – 224 c; *Badanie – Dojrzwowanie – Rozwój (na drodze do doktoratu). Wybrane problemy badań jakościowych i ilościowych* / pod. red. Franciszka Szloska // Radom – Siedlce, 2003. – Biblioteka Pedagogiki Pracy. – 231 c; *Badanie – Dojrzwowanie – Rozwój (na drodze do doktoratu). Wybrane aspekty badań komparatystycznych: założenia metodologiczne i analizy porównawcze* / pod. red. Franciszka Szloska // Warszawa - Radom, 2011. -301c; *Badanie – Dojrzwowanie – Rozwój (na drodze do doktoratu). O badaniach ilościowych – raz jeszcze* / pod. red. Franciszka Szloska // Warszawa - Radom, 2012. – 223 c; *Badanie – Dojrzwowanie – Rozwój (na drodze do doktoratu). 70-lecie urodzin Profesora Henryka Bednarczyka* / pod. red. Franciszka Szloska // Warszawa – Radom, 2013. – 186 c.

презентувати проміжні і кінцеві результати своїх досліджень. Ця наукова процедура здійснюється з участю видатних вчених - засновників педагогіки праці як педагогічної субдисципліни відомих польських вчених Т. Новацького, С. Качора, З. Вятровського та інших, а також молодих педагогів-дослідників. Таке, можна сказати, святе і водночас зворушливе дійство ми не раз спостерігали, нам пощастило брати в ньому безпосередню участь. Поєднання компетентних і суворих експертів та молодих педагогів-початківців на дослідницькому полі сучасної польської освіти створює ауру наукової вимогливості і водночас поваги до молодого дослідника. За таких умов тут немає безпідставної жорсткої критики, після якої може зникати бажання займатися дослідницькою роботою. Навпаки, цінні поради і рекомендації колег допомагають підніматися на вищий рівень розуміння специфіки наукового пошуку й творчо та раціонально використовувати різні дослідницькі методи. На мене дуже позитивне враження справило те, що у планах проведення дослідницьких семінарів і у Зуберці, і в Устроні передбачається час на індивідуальне консультування молодих педагогів-дослідників.

По-друге: особлива увага надається створенню необхідних умов для забезпечення інтердисциплінарності у наукових дослідженнях учасників семінару. Тому й для участі в ньому запрошувалися відомі вчені в галузі загальної педагогіки (Т. Левовицький, Я. Лащик, С. Юшик), педагогіки праці (Т. Новацький, С. Качор, З. Вятровський, С. Квятковський, Р. Герлях, В. Фурманек), психології (К. Чарнецькі), соціології (Я. Шиманьські, Я. Штумські), андрагогіки (Т. Александер), порівняльної педагогіки (Є. Немец), педагогіки безпеки життєдіяльності (Є. Куніковські) та інші. Зазначимо, що такий склад учасників семінару дозволяє аналізувати дослідницькі проблеми «на перехресті» різних педагогічних субдисциплін.

Важливе значення, на нашу думку, має постійна увага до проведення експериментальної роботи, відбору дослідницьких методів, їх коректного використання з метою одержання вірогідних наукових результатів. Цей аспект тісно поєднується з культурою наукової праці, вимогливістю до рівня оформлення результатів досліджень. Не можу забути, як професор звичайний С. Качор дуже болісно реагував на порушення норм сучасної літературної польської мови. Видатний вчений не раз публічно аналізував фрагменти наукових текстів і давав цінні поради щодо використання наукової лексики.

Незабутнє враження на українських науковців і працівників професійних та вищих навчальних закладів справив Загальнопольський дослідницький семінар, що проводився у серпні 2010 р. у Львові. Видатні польські вчені та молоді дослідники побували у навчальних закладах Львова, зустрілися з львівськими педагогами і митцями, а також насолодилися високою майстерністю артистів Львівської філармонії під час концерту, присвяченого 200-річчю від дня народження видатного польського композитора Фредеріка Шопена...

Участь у роботі кожного дослідницького семінару стає своєрідним звітом перед своїми науковими наставниками і колегами. Презентація монографій, підручників, навчальних посібників, словників, збірників наукових праць - дуже